

«ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας παγκόσμιος πολιτικός παίκτης χωρίς να αποτελεί ένα συγκροτημένο κράτος. Ο χώρος της δεν αποτελεί το άθροισμα των εθνικών επικρατειών των κρατών μελών της. Στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, κεντρικό σημείο αποτελεί η αρχή της υπερεθνικότητας, με την λογική που αποβλέπει σε μία κατεύθυνση ενότητας, ισχυρότερης δημοκρατίας, επέκτασης του πεδίου εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων και αύξησης της ευρωπαϊκής επιρροής παγκοσμίως.

Η μελέτη παρουσιάζει την ιστορία και την εξέλιξη των συνόρων στον ευρωπαϊκό χώρο, αναλύοντας τις έννοιες αυτές μέσα από προσεγγίσεις τόσο της νομικής επιστήμης, όσο και των κοινωνικών επιστημών και συγκεκριμένα της ανθρωπογεωγραφίας και της πολιτικής γεωγραφίας.

Ιδιαίτερα αναφέρεται στις προκλήσεις που δέχονται τα κοινά εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ίδρυσή της έως και σήμερα. Οι προκλήσεις αυτές εστιάζονται στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές, στη διασυνοριακή δράση διεθνών εγκληματικών οργανώσεων, όπως επίσης σε ζητήματα τρομοκρατίας και διακρατικών συνοριακών διενέξεων.

Η μελέτη αναδεικνύει την ανάγκη ανάπτυξης κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών και υπερεθνικής συνεργασίας σε ζητήματα ασφάλειας, με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων απειλών και προκλήσεων που δέχεται η Ευρωπαϊκή Ένωση στα εξωτερικά της σύνορα εντός του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά: ευρωπαϊκά σύνορα, ευρωπαϊκός χώρος, κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές

Ο ευρωπαϊκός χώρος και τα Σύνορά του

Κατά τον αρχαίο ιστορικό Ηρόδοτο (484-424 π.Χ.), η λέξη «ήπειρος» προσδιορίζει ένα μεγάλο κομμάτι στεριάς με καθορισμένα φυσικά όρια όπως η Ασία, η Αφρική, η Αμερική, η Ανταρκτική και η Αυστραλία. Υπό αυτό το πρίσμα η Ευρώπη είναι μέρος της ασιατικής ηπείρου, τμήμα της ονομαζόμενης Ευρασίας, ως η δυτικότερη χερσόνησός της, χωρίς όμως να μπορεί να οριοθετηθεί από σαφή φυσικά όρια στα ανατολικά της. Τα σύνορα της Ευρώπης παρατηρούμε ότι στο πέρασμα των χιλιετιών και των αιώνων ανανοηματοδοτούν την χωρική οντότητά της και ανανοηματοδοτούνται από κατασκευασμένες ανθρώπινες φαντασιακές γεωγραφίες (Leontidou 2004).

Από την 2^η χιλιετία π.Χ. στην μυθολογία και στους θρύλους, η Ευρώπη πρωτοαναφέρεται ως η πριγκίπισσα των Φοινίκων την οποία ο Δίας ερωτεύτηκε και ως ταύρος έκλεψε και μετέφερε στο νησί της Κρήτης. Ο μύθος προφανώς και παρουσιάζει την μετατόπιση του πολιτισμού των Φοινίκων, που πρωτοήκμασε στην ανατολική λεκάνη της

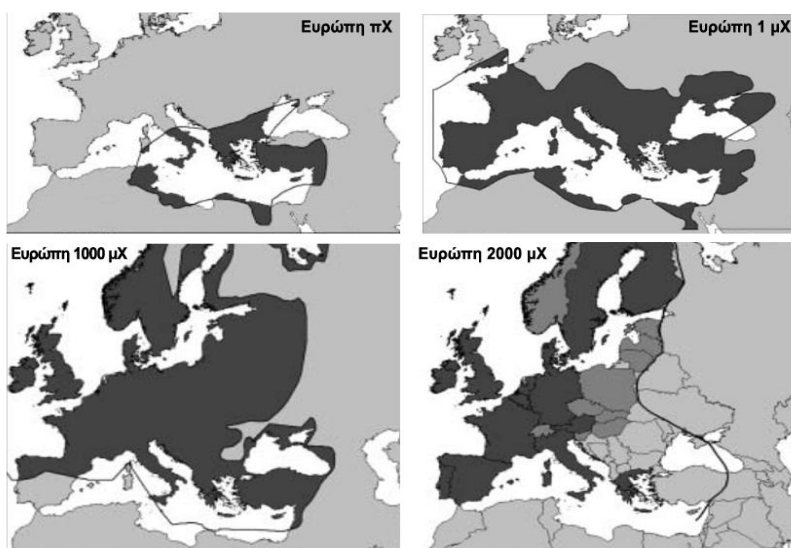
μεσογείου, δυτικότερα επηρράζοντας πολιτισμικά το βασίλειο του Μίνωα, των Αιγυπτίων και των Μυκηναίων, όταν οι τελευταίοι επικράτησαν στην περιοχή της νοτιοανατολικής μεσογείου (Leontidou 2004).

Στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια, ο μύθος της Ευρώπης, όπως και τα πολιτικά και πολιτισμικά σύνορα, διευρύνθηκαν τόσο στα μεσογειακά παράλια όσο όμως και στην βόρεια και ανατολική ενδοχώρα αυτών. Ο ποταμός Δούναβης στα ανατολικά, η έρημος του Μαγκρέμπ στα νότια και ο Ρήνος ποταμός στον βορρά, αποτελούσαν τα «μαλακά» εξωτερικά σύνορα των αυτοκρατοριών σε μια εποχή όπου μεγαλύτερη σημασία κατείχαν τα τείχη των πόλεων τόσο για την άμυνα όσο όμως και για την πολιτική δραστηριοποίηση.

Στα μεσαιωνικά χρόνια που ακολούθησαν, η επικράτηση της χριστιανικής ταυτότητας αποτέλεσε την κυριότερη βάση πάνω στην οποία ανανοηματοδοτήθηκαν τα σύνορα της ευρώπης. Στην αρχή απέκλειαν εκτός Ευρώπης τους «βαρβαρους», λαούς με παλαιότερα παγανιστικά εθίμα και με προχριστιανικές θρησκείες, όπως τους Σλάβους στην ανατολή και τους Κέλτες στον βορρά, ενώ μετά και το σχίσμα μεταξύ ορθόδοξης και καθολικής εκκλησίας για πρώτη φορά τα σύνορα του ευρωπαϊκού χώρου τον διχοτομούσαν σε δυτική Ευρώπη (με κέντρο την Παπική Έδρα) και ανατολική (με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη) (Leontidou 2004).

Η Αναγέννηση, που ακολούθησε, επανέφερε στο προσκήνιο το μεγαλείο του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, τον μύθο της Ευρώπης και την πολιτική δομή της πόλης – κράτους. Τα εξωτερικά αυτοκρατορικά σύνορα υποχώρησαν κάνοντας τον ευρωπαϊκό χώρο μία επικράτεια χωρίς σύνορα, την θέση των οποίων πήραν τα τείχη ή τα κανάλια των ευρωπαϊκών πόλεων – κρατών.

Με την ανάδυση του φεουδαλισμού στην δυτική Ευρώπη αναδύονται και τα πρώτα οικονομικά σύνορα εντός του ευρωπαϊκού χώρου και τα οποία σε συνδιασμό με την κατάρρευση της χριστιανικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους μουσουλμάνους Οθωμανούς ανανοηματοδοτούν την σημασία των εξωτερικών του συνόρων. Σύντομα η Χριστιανική Ευρώπη, παρά τα εσωτερικά θρησκευτικά της σχίσματα, οριοθετεί τα σύνορά της έναντι στα κράτη του Ισλάμ, τους Οθωμανούς ανατολικά της Βιέννης και τους Άραβες νοτίως του Τολέδου επί της ιβηρικής χερσονήσου και των αφρικανικών ακτών της Μεσογείου (Leontidou2004).

Η ευρώπη στη διαχρονία

Στους χάρτες του 16^{ου} αιώνα του χριστιανικού – ευρωπαϊκού χώρου παρατηρούμε ότι οι ομόθρησκοι αλλά Ορθόδοξοι Σλάβοι τοποθετούνται εκτός των ανατολικών ευρωπαϊκών συνόρων κάτι που μεταφράζεται και σε οικονομικό και πολιτισμικό αποκλεισμό τους και που σηματοδοτεί την διάσπαση της ιστορικής συνέχειας του ευρωπαϊκού χώρου προς ανατολάς. (*Hobsbawm 2002*).

Σε συνδιασμό με τις αξίες του Διαφωτισμού (τέλη 17^{ου} – αρχές 18^{ου} αιώνα) ο όρος «Ευρώπη» επανανοηματοδοτείται και εκφράζει μια ασφαλής και ειρηνική περιοχή, όπου η τεχνολογική πρόοδος καλπάζει και ο φιλελευθερισμός γεννιέται. Το επίκεντρο αυτής της Ευρώπης εντοπίζεται μακριά από την Μεσόγειο και το Λεβάντε, σε πόλεις οι οποίες βίωσαν την βιομηχανική επανάσταση και σε αγγλοσαξονικές πόλεις - λιμάνια του Ατλαντικού Ωκεανού, οι οποίες και αποτέλεσαν τις μητροπόλεις αποικισμού της αμερικανικής ηπείρου (*Leontidou 2004*).

Στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα η Ευρώπη σημαδεύεται από τους πιο αιματηρούς πολέμους της ανθρώπινης ιστορίας, διχάζεται και περιχαράκωνεται γύρω από σύνορα - χαρακώματα του ανατολικού και δυτικού μετώπου που δημιουργούνται γύρω από τις κεντρικές αυτοκρατορίες κατά τον Ά Παγκόσμιο Πόλεμο. Η λήξη του πολέμου οδηγεί στην κατάρρευση των αυτοκρατοριών και στην ανάδυση των εθνών – κρατών. Τα σύνορα πλέον εθνικοποιούνται ενώ τα εσωτερικά σύνορα (τείχη των πόλεων και σύνορα ενοριών) αποδυναμώνονται (*Χουλιάρης 2011*).

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι ίδιες σχεδόν συμμαχίες (σε επίπεδο πλέον εθνών – κρατών) εναντίων των ίδιων αντιπάλων παραβιάζουν σύνορα και ανακατανέμουν την εδαφική τους κυριαρχία σε μία συνεχής πενταετής μάχη που τερματίζεται με τον διαμερισμό του ευρωπαϊκού χώρου σε ιδεολογικό επίπεδο μεταξύ φιλελευθερισμού και σοσιαλισμού από τους μεγάλους νικητές του πολέμου (Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ.). Το «Σιδηρούν Παραπέτασμα» αποτέλεσε το σκληρότερο σύνορο όλων των εποχών στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο όρος είχε κυρίως οικονομικό χαρακτήρα, το σκληρό όμως αυτό σύνορο απαγόρευε την μετακίνηση ανθρώπων, κεφαλαίων, προϊόντων και πληροφοριών και αποτελούσε το πολιτικό σύνορο μεταξύ των χωρών κρατών – μελών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και των χωρών κρατών - μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

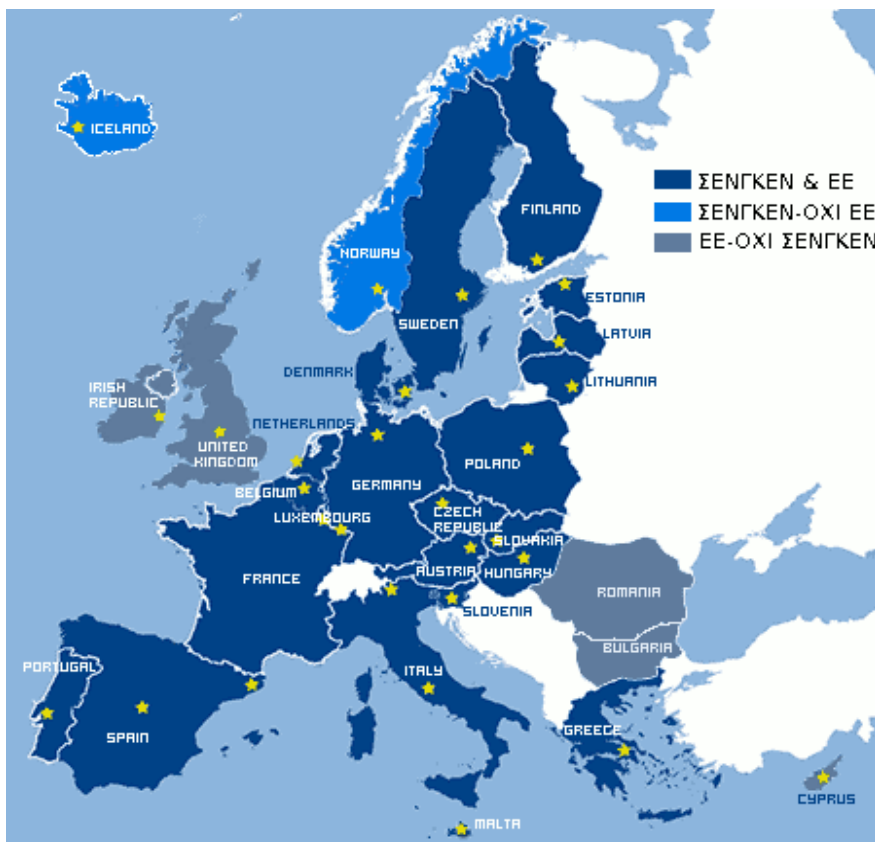
Με την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου το σύνορο αυτό περιέκλειε εκτός της «ελεύθερης» Ευρώπης την εταιρότητα, τον «άλλο», αντικαθιστώντας τους παγανιστές λαούς του βορρά, τους ορθόδοξους χριστιανικούς λαούς της ανατολής και τους μουσουλμάνους άραβες και Οθωμανούς του νότου και της ανατολής αντίστοιχα, των προηγούμενων αιώνων. Η κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ και το τέλος του διπολικού κόσμου επέφεραν τόσο κρίση ταυτότητας σε λαούς της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. όσο και το τέλος της πολιτικής διάιρεσης της Ευρώπης σε Ανατολή και Δύση (*Διάλλα, 2009*).

Κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, ο πυρήνας της αναπτυσσόμενης Ευρώπης συνασπίστηκε πάνω στην ιδέα της πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου. Με τις διακυρήξεις της σύστασης των πρώτων ευρωπαϊκών κοινοτήτων, ο όρος «Ευρώπη» ανανοηματοδοτήθηκε και τα οικονομικά και πολιτικά σύνορα χαλάρωσαν μεταξύ των χωρών αυτών ενώ αποφασίστηκε η φύλαξη και ο έλεγχος να μετακλισθούν στα «εξωτερικά» σύνορα, τα σύνορα με τους «άλλους».

Συγκεκριμένα, στα πλαίσια της δημιουργίας της Κοινής Εσωτερικής Αγοράς, τον Ιούνιο του 1985, υπεγράφη η συμφωνία Σένγκεν μεταξύ των χωρών Γαλλίας, Γερμανίας και της τότε οικονομικής ένωσης του ΒΕ.ΝΕ.ΛΥΧ. προς την κατεύθυνση της ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων, εμπορευμάτων και κεφαλαίων μέσω της κατάργησης των ελέγχων στα κοινά τους σύνορα και την μεταφορά αυτών στα εξωτερικά τους.

Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων αυτών αποτέλεσε το «κεκτημένο του χώρου Σένγκεν» το οποίο με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 εισημοποιήθηκε και εντάχθηκε στην κοινή ευρωπαϊκή νομοθεσία. Σύντομα όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκτός του Η.Β., της Ιρλανδίας και της Κύπρου), καθώς και άλλα ευρωπαϊκά κράτη (όπως η Ισλανδία, η Δανία και η Νορβηγία, επεδίωξαν να ενταχθούν στη Συνθήκη, τα μέλη της οποίας σήμερα ανέρχονται σε 26.

Μέσα από την Συνθήκη καθιερώνεται στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μία ενιαία και ομοιόμορφη θεώρηση για την διαμονή σύντομης διάρκειας των μη ευρωπαίων οι οποίοι εισέρχονται στον Ενωσιακό χώρο από συγκεκριμένα σημεία συνοριακής διέλευσης στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσδιορίζονται η αρμοδιότητα για την εξέταση των αιτήσεων παροχής ασύλου και προβλέπονται με λεπτομέρεια οι ρυθμίσεις για την δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις και η συνεργασία των εθνικών αστυνομικών Αρχών (*EUR LEX «Συνθήκη Schengen»*).

Χώρος ΣΕΝΓΚΕΝ (2017)

Προκλήσεις και Απειλές

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και Οργανωμένο Έγκλημα

Οι αστυνομικοί έλεγχοι λοιπόν στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα για την την Ενωμένη Ευρώπη απέκτησαν βαρύνουσα σημασία και η πάταξη του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος πρωταρχική τους μέριμνα.

Το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι απλά μια μορφή εγκληματικότητας αλλά η ολική σχεδόν αμφισβήτηση των κανόνων κοινωνικής συμβίωσης που τα κράτη έχουν

κατοχυρώσει. Υπό την άποψη αυτή το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί απειλή για την δημοκρατία και την κοινωνική συνοχή (Παπακωνσταντής 2003).

Στις περιπτώσεις όπου το οργανωμένο έγκλημα μεγενθύνεται ανεξέλεγκτα, αποτελεί κίνδυνο για την ίδια την κοινωνική δομή αλλά και για το κράτος το οποίο υπό την πίεση των τεραστίων συμφερόντων του οργανωμένου εγκλήματος αποδιοργανώνεται, αλλοτριώνεται και γίνεται μέρος του. Σε πολλές περιπτώσεις, σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και των Βαλκανίων, οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος με τις εγκληματικές τους δραστηριότητες (κυρίως την διακίνηση ναρκωτικών και ανθρώπων) χρηματοδοτούν πολεμικές διασυνοριακές και εμφύλιες συγκρούσεις (Παπακωνσταντής 2003).

Η φύση των εγκλημάτων που διαπράττονται από οργανωμένες ομάδες, είναι πολυποικίλη και περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των γνωστών εγκληματικών πράξεων όπως: η διακίνηση ναρκωτικών (κάνναβης, ηρωίνης και κοκαΐνης), οι οικονομικές απάτες και οι απάτες με πλαστά έγγραφα, οι ληστείες και διαρρήξεις με εκβίαση και εκμετάλλευση, η διακίνηση κλεμμένων οχημάτων, η παράνομη διακίνηση όπλων και η εκμετάλλευση και διακίνηση ανθρώπων (Human Trafficking). Ιδιαίτερες υποκατηγορίες της τελευταίας μορφής οργανωμένου εγκλήματος είναι: η διακίνηση προσφύγων και μεταναστών με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση, η διακίνηση γυναικών με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση, η εκμετάλλευση αλλοδαπών κατά την προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας, η εκμετάλλευση της εργασίας των αλλοδαπών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση των 550 εκατομμυρίων ανθρώπων, αποτελεί παγκοσμίως μία από τις μεγαλύτερες «αγορές» των ναρκωτικών ουσιών. Οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, εκμεταλλεζόμενες την κατάρρηση των συνοριακών ελέγχων μεταξύ των χωρών της ΣΕΝΓΚΕΝ, αλλά και την έλλειψη κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για την αντιμετώπιση της διακίνησης των ναρκωτικών μέσω του χώρου του διαδικτύου (DARK WEB), επιχειρούν καθημερινά να εισάγουν από τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ποσότητες ναρκωτικών.

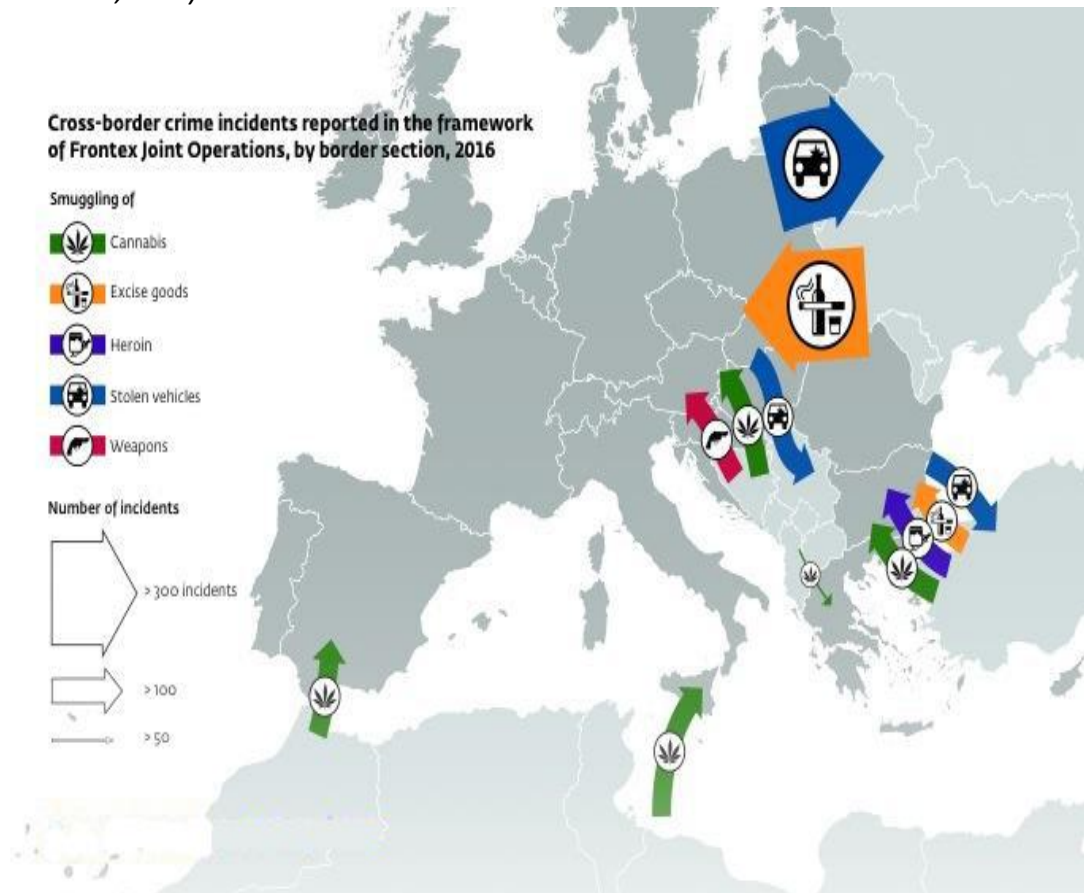
Οι Μεσογειακές χώρες, η Βουλγαρία, οι χώρες με λιμάνια παγκόσμιας εμβέλειας όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο αλλά και οι πόλεις με διεθνή αεροδρόμια αποτελούν τις κύριες πύλες εισόδου και τις χώρες διαμετακόμισης των ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επισήμως και μόνο το έτος 2016 στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα κατασχέθηκαν 96 τόνοι ναρκωτικών (FRONTEX 2017).

Επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων, τα προϊόντα καπνού και τα προϊόντα αλκοόλ είναι τα συνηθέστερα αγαθά τα οποία γίνονται αντικείμενα λαθρεμπορίου κυρίως προς την ευρωπαϊκή μεριά των συνόρων. Ειδικότερα μόνο για τα προϊόντα καπνού εκτιμάται ότι το παράνομο εμπόριό τους στερεί από τα κρατικά και ευρωπαϊκά έσοδα περισσότερα από 10 δισεκατομμύρια ευρώ ανά έτος σε διαφυγόντες φόρους. (FRONTEX, 2017).

Άλλες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εξειδικεύονται στην κλοπή πολυτελών και μη οχημάτων από τις ευρωπαϊκές χώρες, οχήματα τα οποία και εξαγουν από τα σημεία συνοριακού ελέγχου των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων προς τρίτες χώρες. Τα τελευταία χρόνια αυτή η οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα σημειώνει πτώση, κάτι που αποδίδεται στα νέας γενιάς αντικλεπτικά συστήματα που οι ευρωπαϊκοί κανονισμοί έχουν καθιερώσει στα καινούρια οχήματα και στην υιοθέτηση κοινών ευρωπαϊκών κανονισμών στην διενέργεια των αστυνομικών ελέγχων, τη βελτίωση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού και των υποδομών στα σημεία συνοριακού ελέγχου (FRONTEX, 2017).

Οι μακροχρόνιοι πόλεμοι και η παραδόση της οπλοκατοχής στην περιοχή των βαλκανίων, σε συνδιασμό με την κατάρρευση των πρώην κομμουνιστικών κρατών και του

απομονωμένου κράτους της Αλβανίας τις προηγούμενες δεκαετίες, είχαν ως αποτέλεσμα εκατομμύρια στρατιωτικά όπλα να διαχυθούν σε αυτές τις κοινωνίες και να αποτελέσουν ευρύ αντικείμενο διασυνοριακού λαθρεμπορίου κυρίως προς τα ευρωπαϊκά κράτη αλλά και άλλες περιοχές παγκοσμίως. Ομάδες με οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα από αυτές τις χώρες προμηθεύουν με βαρύ και ελαφρύ οπλισμό κυρίως ομοεθνείς τους που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στον χώρο του εγκλήματος σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης(FRONTEx,2017).

Διασυνοριακό έγκλημα επί των Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Συνόρων
(Πηγή: FRONTEx, 2016)

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και Τρομοκρατία

Η Ευρώπη τα τελευταία σχεδόν ογδόντα χρόνια βιώνει το φαινόμενο της τρομοκρατίας εκπορευόμενο από πέντε διαφορετικές ιδεολογίες και διαφορετικού τύπου κινήματα – αιτίες όπως: α) τα κινήματα εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων και αποσχιστικών τάσεων που αναπτύσσονταν σε κάποια επαρχία έναντι του συγκεντρωτικού κράτους β) τη ριζοσπαστικοποίηση εργατικών κινημάτων κατά του «μεγάλου κεφαλαίου» και των φορέων του «αμερικανικού ιμπεριαλισμού», γ) το ξεκαθάρισμα λογαριασμών ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος που όμως έχουν την «έδρα» τους εκτός των ευρωπαϊκών κρατών, δ) της πολιτικής επιρροής μέσω ενεργειών, οι οποίες ρητά ζητούσαν να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική της ευρωπαϊκής χώρας με γνώμονα τα συμφέροντα του κινήματος ή του κράτους που τις υποκινούσε και δ) τον Ισλαμικό φονταμενταλισμό (Berstein, 1997).

Από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 έως και σήμερα, στην Ευρώπη, έχουν

πραγματοποιηθεί αρκετές μεγάλης κλίμακας τρομοκρατικές επιθέσεις σε δημόσιους χώρους οι οποίες είχαν ως κίνητρο τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό του Ισλάμ, προκαλώντας το θάνατο και τον τραυματισμό σε μεγάλο αριθμό θυμάτων αλλά και την έμφυση του φόβου και της απειλής μιας τρομο-επίθεσης σε εκατομμύρια ανθρώπους που διαμένουν και μετακινούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περισσότερες από αυτές τις επιθέσεις σχετίζονται με την Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος το οποίο αποτέλεσε μία τρομοκρατική οργάνωση που εκμεταλευόμενη το πολιτικό και στρατιωτικό χάος του συριακού εμφυλίου μετέτρεψε την στρατιωτική της ισχύ της σε κρατικό μόρφωμα ασκώντας εξουσία σε χωρική διάσταση επί οδικών αξόνων στα Συριακά εδάφη.

Η Οργάνωση πέτυχε να εξάγει μέσω των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, τον «πόλεμο κατά των «άπιστων Ευρωπαίων» στην Ευρώπη εκμεταλευόμενη το κεκτημένο ΣΕΝΓΚΕΝ και την ελευθερία κίνησης εντός αυτής.

Ειδικότερα το 2015 αποτέλεσε χρονιά δοκιμασίας για την Συνηθήκη και τις ελεύθερες μετακινήσεις, καθώς οι προκλήσεις που ανέκυψαν από τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές αλλά και τα τρομοκρατικά χτυπήματα σε Γαλλία, Βέλγιο και Γερμανία ενεργοποίησαν διάταξή της για επαναφορά των συνοριακών ελέγχων εντός της Ζώνης Σένγκεν.

Μία άλλη πρόκληση των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων στα διεθνή σημεία διελεύσεων, αποτέλεσαν οι αρκετών χιλιάδων ευρωπαίων υπηκόων συνήθως αραβικής καταγωγής προς τις εμπόλεμες περιοχές της Συρίας προκειμένου να ενταχθούν στις τάξεις του Ισλαμικού Κράτους για να πολεμήσουν ή να παρέχουν άλλου είδους υπηρεσίες στους τρομοκράτες. Τα κίνητρα τους ήταν συνήθως η θρησκευτική ριζοσπαστικοποίηση, η επιδίωξη πλούτου, το κυνήγι της δόξας κατά την μάχη και η αντίδραση στον κοινωνικό αποκλεισμό που ένιωθαν στις ευρωπαϊκές χώρες όπου διέμεναν (*ICCT, 2015*).

Οι αστυνομικές αρχές των ευρωπαϊκών κρατών στα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα καλέσθηκαν στο να συνεργασθούν με τα εργαλεία που η Συνηθήκη Σένγκεν αλλά και άλλες διακρατικές συμφωνίες τους παρείχαν, προκειμένου να εξακριβώσουν τέτοιες περιπτώσεις ευρωπαίων πολιτών που είτε μετέβαιναν προς την Συρία με σκοπό να ενισχύσουν το Ισλαμικό Κράτος, είτε επέστρεφαν ριζοσπαστικοποιημένοι προκειμένου να εκτελέσουν τρομοκρατικά χτυπήματα σε ευρωπαϊκές πόλεις (*ICCT, 2015*).

Διακρατικές Διενέξεις επί των Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Συνόρων

Τα εθνικά σύνορα των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ταυτίζονται με τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα όπου οι γειτνιάζουσες χώρες δεν είναι μέλη της Ένωσης. Στα διπλά αυτά σύνορα, εκφράζονται οι διακρατικές διενέξεις που συνήθως προϋπήρχαν της ένταξης του ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση είτε επί της οριοθέτησής τους είτε επί της λειτουργίας τους (περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, πληθυσμιακών μετακινήσεων, έλεγχοι κεφαλαίων, εμπορευμάτων κ.α).

Τέτοιες διακρατικές συνοριακές διαφορές προκύπτουν λόγω:

- απουσίας αναγνωρισμένων συνόρων ή Συνηθήκης,
- της ύπαρξης de facto συνόρων των οποίων η νομιμότητα αμφισβητείται από την μία πλευρά,
- της διαφωνίας στην οριοθέτηση και τέλος

- της ύπαρξης αμοιβαίας αποδοχής της οριοθέτησης των συνόρων αλλά ταυτόχρονα ύπαρξη διαφωνίας σχετικά με την οροθέτηση επί του εδάφους. (Parker 2002)

Επίσης, πολιτικές ή πολιτισμικές αλλαγές και από τις δύο πλευρές των συνόρων μπορούν να υπονομεύσουν την σταθερότητα τους. Η ανακάλυψη εκμεταλεύσιμων φυσικών πόρων σε μία περιοχή μπορεί να αυξήσει τις διακρατικές εντάσεις ενώ τέλος, οι συνοριακές ρυθμίσεις που έχουν επιβληθεί από τρίτους δημιουργούν μια πρόσφορη κατάσταση για εθνοτικές συγκρούσεις καθώς οι διαφορετικές κοινότητες χωρίζονται ή ενώνονται τεχνητά.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις η ελληνοτουρκική διένεξη και αμφισβήτηση από την Τουρκία του δικαιώματος των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου σε υφαλοκρηπίδα, των χωρικών ελληνικών υδάτων, της ελληνικής Α(νεξάρτητη) Ο(ικονομική) της Ζ(ώνη) του ελληνικού εναερίου χώρου, του δικαιώματος της στρατιωτικοποίησης των νησιών του Βορείου Αιγαίου και Δωδεκανήσων καθώς και της ελληνικής κυριαρχίας επί ορισμένων βραχονησίδων.

Και στα σύνορα με την Κυπριακή Δημοκρατία, η Τουρκία εγείρει αξιώσεις ως προς την οριοθέτηση των θαλασσίων κυπριακών συνόρων και την εκμετάλλευση της κυπριακής Α.Ο.Ζ.. Επίσης κατά τις συνομιλίες που κατά καιρούς διεξάγονται μεταξύ των δύο κυπριακών κοινοτήτων, δυναμιτίζει την ατμόσφαιρα και σχετικά με τις εδαφικές διαφορές τους επί της μεγαλονήσου σε ενδεχόμενη επίλυσής του.

Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετέτρεψε τα σύνορα της σε ευρωπαϊκά με αποτέλεσμα οι κυπρο-τουρκικές διαφορές να ενταχτούν στην ευρω-τουρκική αντζέντα διαλόγου χωρίς όμως να επιλύσουν το Κυπριακό πρόβλημα κυρίως λόγω ευρύτερων γεωστρατηγικών συμφερόντων περιφερειακών δυνάμεων και υπερδυνάμεων. Δυστυχώς όμως, παρά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Λευκωσία παραμένει η μοναδική διχοτομημένη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα με σύνορα των οποίων τη φύλαξη είναι επιφορτισμένη ειδική στρατιωτική δύναμη του Ο.Η.Ε.

Άλλες εξίσου ενδιαφέρουσες περιπτώσεις διενέξεων επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων αποτελούν τα ρωσο-φιλανδικά σύνορα, τα Πολωνο-ουκρανικά, τα σύνορα μεταξύ Κροατίας και Σερβίας επί της περιοχής της Σλαβονίας η οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας και τα σύνορα μεταξύ Βορείου Ιρλανδίας και Ιρλανδίας ως απόρροια του BREXIT.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για την επιτυχημένη αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων προκλήσεων που η Ευρωπαϊκή Ένωση δέχεται στα εξωτερικά της σύνορα, είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι απαιτούνται Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Εξωτερικών, Άμυνας και Ασφάλειας, Ασύλου και Μετανάστευσης και κοινές δράσεις των χωρών - μελών. Τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα καλούνται να διαδραματίσουν το ρόλο του κυματοθραύστη σε προβλήματα που αν και πηγάζουν μακριά από την Ενωμένη Ευρώπη, μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον της εύκολης μετακίνησης και της γρήγορης πληροφόρησης σύντομα βρίσκονται στην πόρτα της.

Ειδικότερα για την αντιμετώπιση των προσφυγικών και μεταναστευτικών κρίσεων απαιτείται καταρχήν, μία συντονισμένη Κοινή Εξωτερική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βασικό στόχο την παύση των πολέμων, την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης των χωρών προέλευσης των προσφύγων και των μεταναστών.

Όλες οι σύγχρονες κρίσεις (Ιρακ, Γιουγκοσλαβία, Ουκρανία, αραβική άνοιξη και

συριακός «εμφύλιος») ανέδειξαν την απουσία και την αδυναμία της φωνής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην διεθνή πολιτική σκηνή.

Απαιτείται λοιπόν μία κοινή εξωτερική πολιτική με στόχους:

- την διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,
- την ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης υπό όλες τις μορφές της,
- την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας,
- την διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι, τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα,
- την ανάπτυξη και την εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Ως προς την αντιμετώπιση του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να ενισχύσει δράσεις τόσο Κοινής Διακρατικής Αστυνομικής και Δικαστικής Συνεργασίας (μεταξύ ευρωπαϊκών και τρίτων χωρών), όσο και στενότερης συνεργασίας με αντίστοιχες Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Υπηρεσίες όπως την EUROPOL, την EUROJUSTICE, την CEPOL την INTERPOL, την FRONTEX κ.α.

Ειδικότερα η FRONTEX η οποία μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Ακτοφυλακή και Συνοριοφυλακή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διευρύνοντας τον ρόλο και τις αρμοδιότητές της, αποτελεί την ευρωπαϊκή Υπηρεσία η οποία είναι επιφορτισμένη με την Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας των εξωτερικών συνόρων των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης..

Επειδή όμως η ανθρώπινη κινητικότητα ουδέποτε σταματάει, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει, εφόσον έλκει τόσο μεγάλα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα, να υιοθετήσει και να εφαρμόσει μία Κοινή Πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης (με ισορροπημένη προσέγγιση έναντι της νόμιμης και της παράνομης μετανάστευσης), που θα δεσμεύει όλες τις χώρες – μέλη της, θα μεταφέρει το βάρος και την πίεση που δέχονται οι κοινωνίες και οι οικονομίες των χωρών μελών εισδοχής σε όλες τις χώρες - μέλη στα πλαίσια της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εναρμόνισης των διαδικασιών ασύλου στα κράτη μέλη με τη θέσπιση κοινών ρυθμίσεων για το άσυλο προκειμένου να παρέχεται κατάλληλο καθεστώς σε κάθε υπήκοο τρίτης χώρας που χρήζει διεθνούς προστασίας.

Σύμφωνα με την Συνθήκη της Λισαβόνας (2007) το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- ενιαίο καθεστώς ασύλου
- ενιαίο καθεστώς επικουρικής προστασίας,
- κοινό σύστημα προσωρινής προστασίας,
- κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση ή την ανάκληση του καθεστώτος ασύλου ή επικουρικής προστασίας
- κριτήρια και μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης

- προδιαγραφές σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής
- σύμπραξη και συνεργασία με τρίτες χώρες.

Τέλος, σχετικά με τις διακρατικές συνοριακές διαφορές επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων, παρατηρείται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να παίξει τον ρόλο του «επιταχυντή» των εξελίξεων προς μία ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών – μελών και των τρίτων χωρών. Συνήθως η προοπτική της ένταξης της τρίτης χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα χρηματοδοτικά προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας και οι επιδοτήσεις που στοχεύουν στην ένταξη μπορούν να λειάνουν τις διακρατικές διαφορές και να εντάξουν το πρόβλημα εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου.

Ειδικότερα, στις χώρες των Βαλκανίων, ακόμη και σε χώρες του Καύκασου όπως η Γεωργία, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν θα πρέπει να διατηρείται η ελπίδα μελλοντικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο για τις κοινωνίες των ιδίων, που διψούν για δημοκρατικότερη διακυβέρνηση, κράτος δικαίου και οικονομική ανάπτυξη όσο όμως και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία θα πρέπει να παραμείνει σε μία τροχιά εξωστρέφειας, πλουραλισμού στο εσωτερικό της και εξάλειψης της αστάθειας και του εκτρεμισμού στις πόρτες της.

Μέσω αυτής της έλξης, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να αντιμετωπίσει γεωστρατηγικές επέκτασης πολιτικής επιρροής και προβολής ισχύος τρίτων χωρών - υπερδυνάμεων (όπως η Ρωσία) ή περιφερειακών δυνάμεων (όπως η Τουρκία και το Ιράν).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Berstein Serge & Pierre Milza,(1997)

«Ιστορία της Ευρώπης 3», στο «Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης», εκδόσεις Αλεξάνδρεια

EUR LEX – «Συνθήκη Schengen»

Erick Hobsbawm, (2002),

« Η εποχή των Αυτοκρατοριών», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Διάλλα Άντα, (2009)

«Η Ρωσία απέναντι στα Βαλκάνια. Ιδεολογία και πολιτική στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα», εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Leontidou Lila, (2004)

“The Boundaries of Europe: Deconstructing three Regional Narratives”, εκδόσεις ROUTLEDGE

Μούσης Νίκος (2011)

«Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση

Παπακωνσταντής Γιώργος (2003)

«Σύγχρονες Απειλές Ασφάλειας και η Διεθνής Αστυνομική Συνεργασία για την αντιμετώπισή τους», εκδόσεις Ραδαμάνθης

Παπακωνσταντής Μάρκος (2016)

«Οι Πολιτικές της Ε.Ε.: Εξωτερική, Γεωργική, Μεταναστευτική», εκδόσεις Σάκκουλα

Parker Geoffrey, (2002)

«Γεωπολιτική. Παρελθόν, παρόν και μέλλον», εκδόσεις Ροές

Σωτηρόπουλος, Χουλιάρης, Ρούσσοι, Σκλιας, (2005),

«Ο Τρίτος Κόσμος», εκδόσεις Παπαζήση

Χουλιάρης Αστέρης, Πετράκου Ηλέκτρα, (2007)

«Πολιτική Γεωγραφία» στο «Ανθρωπογεωγραφία Άνθρωπος - Κοινωνία και Χώρος», εκδόσεις Κριτική

FRONTEX (2017)

“Risk Analysis for 2017”, FRONTEX

International Center for Counter – Terrorism – The Hague (2015),

<http://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf>

Border and Security issues in European Union

Abstract

Even though the European Union cannot be characterized as a structured state – term which usually corresponds to the perception of the state (people, ground, autonomous political power) – it is perceived as a global political actor. Nor can the European space be thought of as the submit of national space of its member state. On the contrary, the process of the European integration includes the principle of transnationality which is a revolution in the international relations and grants hope for change in the course of the European history far from nationalistic disputes of the past, towards a unifying, strong democracy, which will empower human rights and diminish peripheral inequalities and increase the impact of the European Union worldwide.

The study refers to the challenges the external borders of the European Union has faced from its creation to this day. These challenges include the refugee and immigration flows to the European Union, cross-border crime and human trafficking, drug and smuggling groups, acting both inside the European Union and other countries. Transnational border disputes between both countries of the European Union as well as of state – members with countries outside the European Union, are also examined.

The results of the present study lead us to the conclusion that multileveled challenges faced by the member – states of the European Union are related to the notions of “border” and “space” within a globalized environment and thus require common action and common politics. The external boundaries of the European Union are called to play the role of a wave crusher to problems deriving from places far away from the European Union, inside a globalized environment that makes movement easy and spreads information fast.

KEY WORDS: european borders, european space, european common policies